

BAD MOTHER FUO

A close-up, profile view of Samuel L. Jackson. He is bald with a short, grey beard and mustache. He is wearing a dark blue suit jacket over a light blue collared shirt. His right hand is raised to his chin, with his fingers resting against his jawline. He has a serious, contemplative expression, looking slightly to the left of the frame. The background is a plain, light grey.

**Život
a filmy**

**SAMUELA L.
JACKSONA,**

**největšího
pohodáře
Hollywoodu**

GAVIN EDWARDS

BAD MOTHERFUCKER

Copyright © 2021 by Gavin Edwards

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Zdeněk Gazur, 2023

Cover © Amanda Kain, 2023

Cover Photo © Patrick Hoelck, 2023

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2023

twitter.com/knihydobrovsky

www.facebook.com/KnihyDobrovsky.cz

ISBN 978-80-277-3715-4 (pdf)

BAD MOTHERFUCKER

**Život a filmy Samuela L. Jacksona,
největšího pohodáře Hollywoodu**

Gavin Edwards

přeložil Zdeněk Gazur

DAD
MOTHER
FATHER

Obsah

ÚVOD Proč je důležité být cool	9
1 Půlka bonbonu	19
2 Stolní lampa (se žárovkou)	29
3 Vařené cibulky	40
4 Svetry Billa Cosbyho	47
5 Filmy Samuela L. Jacksona, 1977–1988	60
6 Záchranná brzda	71
7 Filmy Samuela L. Jacksona, 1989–1991	79
8 Hnědá obálka	94
9 Filmy Samuela L. Jacksona, 1992–1994	105
10 Dvě světla a pár baterií	125
11 Filmy Samuela L. Jacksona, 1995–1998	136
12 Gravírovaná rukojeť	156
13 Filmy Samuela L. Jacksona, 1999–2001	164
14 Jahodové nanuky	175
15 Filmy Samuela L. Jacksona, 2002–2004	180
16 Hole z půjčovny	193
17 Filmy Samuela L. Jacksona, 2005–2007	198
18 Páska přes oko	213
19 Filmy Samuela L. Jacksona, 2008–2011	222
20 Rozpálený pohrabáč	242
21 Filmy Samuela L. Jacksona, 2012–2015	248
22 Copánky	267
23 Filmy Samuela L. Jacksona, 2016–2018	273
24 Aligátoří mokasíny	283
25 Filmy Samuela L. Jacksona, 2019–2021	291
26 Střecha skleníku	304
Poděkování	306
Autoři plakátů	309
Zdroje	315

Pro Jeffa Jacksona (bez příbuzenského vztahu)

ÚVOD Proč je důležité být cool

„Cool‘ říkám neustále,“ prozradil mi jednou Samuel L. Jackson. Jackson se domnívá, že „cool“ je druhým nejpoužívanějším výrazem v jeho slovníku, ačkoli připouští, že jej používá v různých obměnách – jako příklady uvedl třeba „jo, to je cool“, „to by bylo dost cool“ nebo prostě „cool“. A slovo, které používá vůbec nejčastěji? Asi už tušíte, ale o tomto výrazu si něco povíme až později.

Slova „hot“, „hip“ a „cool“ mají různé významy, ačkoli se někdy na obálkách časopisů používají zaměnitelně. Výraz „hot“ vymezuje to, co je v tuto chvíli žádoucí: nový trend, sexsymbol, spotřební předmět tak dokonale zpracovaný, že spojuje hříchy chťíce a lakomství. „Hip“ je stav osvícení, který vede k pochopení skryté architektury společnosti. Ale „cool“? Cool je hip převedený do praxe; cool je zapotřebí k tomu, aby se něco stalo hot. Cool je způsob života.

Všechno jsou to sociální konstrukty, ale zatímco „hot“ je pomíjivé a „hip“ je tvárné, „cool“ je hodnota, která přetrvává. Když jste dostatečně cool, neovlivní vás výkyvy v trendech populární kultury, i když jsou stále častější. A když jste opravdu cool? Pak jste Samuel L. Jackson.

Proč je Jackson cool? Abyste ho lépe pochopili, vzpomeňte si na jednu vedlejší roli, která nepatří mezi diváky nejoblíbenější ani nejcitovanější: John „Ray“ Arnold, vystresovaný správce ve filmu *Jurský park*, který v krizové situaci, kdy vypadne proud a geneticky upravení dinosauři utečou z klecí, zachovává stoický klid a jen kouří jednu cigaretu za druhou.

„Nikdy mi nepřišlo, že by neměl odvalu se někomu postavit,“ řekl o Jacksonovi hollywoodský scenárista Matthew Aldrich. „Je to jakási nebojácnost, která vychází ze zkušeností, na rozdíl od falešné suverénnosti, která je toho pravým opakem. Vzpomínám si na *Jurský park*, kde má po celý film takový ten skleslý výraz a z úst mu jen bezvládně visí cigareta. Nevím, jak to dělá, ale působí dojmem, jako by si něčím takovým už v minulosti prošel: v parku s dinosaury pracuje už léta a dobře ví, co všechno se může podělat.“

Cool znamená být klidný tváří v tvář krizi. Cool je také způsob, jakým chodíte, jak nosíte klobouk a výraz toho, jak vám nezáleží na tom, co si ostatní myslí o vašich životních rozhodnutích. Cool je prostě maska, kterou nosíte na veřejnosti – a když si ji nasadíte správně, stane se vaší vlastní tváří.

A tak Samuel L. Jackson vnesl svůj osobitý „cool styl“ do desítek filmových rolí: gangsterů a tajných agentů, superhrdinů a superpadouchů, rytířů Jedi a DJů, nájemných vrahů, podvodníků a federálních agentů. Zazářil ve filmech *Gambler*, *Osm hrozných* a *Pokoj 1408*. Za svou kariéru si zahrál ve více než 140 celovečerních filmech, tedy ve více než Bill Murray a Tom Hanks dohromady. Díky své popularitě, neúnavnému pracovnímu nasazení a ochotě hrát vedlejší role ve velkých i malých snímcích dosáhl největších kumulovaných tržeb ze všech filmových hvězd vůbec: k roku 2021 přes 8,1 miliardy dolarů v USA a 19,4 miliardy dolarů celosvětově. Na otázku ohledně tohoto rekordu Jackson podotkne, že většina z těchto peněz „neskončila v jeho kapse“. I tak si ale nestěžuje: „Dostávám peníze celý den, každý den,“ řekl, „což je pro citlivého umělce skoro až příliš.“

Jackson je prvotřídní herec s širším záběrem, než si většina lidí uvědomuje, ale ve všech těch filmech se neobjevuje jen kvůli tomu, že je herecký chameleon, kterého v každé nové roli sotva poznáte. Tolik obsazovaný je především proto, že je cool: nejenže s ním diváci rádi tráví čas, ale když ho vidí na plátně, cítí se příjemně – protože vědí, že film je v dobrých rukou.

Jestliže cool je maska, kterou nosíme na veřejnosti, co potom znamená být hercem, jenž je proslulý cool rolemi? Znamená to, že pokaždé, když si masku nasadíte, sedí vám přirozeněji a zanechává na vaší tváři určitý otisk. Znamená to, že si lidé pamatují, jak jste vypadali, když jste ji na sobě měli naposledy – a jsou ochotni uvěřit, že to vlastně maska vůbec není.

Vezměme si třeba takového Lestera Younga (1909–1959), jazzového saxofonistu, který hrál takzvaný kansaský jazz. Je známý především jako spoluhráč Counta Basieho a Billie Holiday, ale jeden z nejvíce cool lidí na této planetě mi kdysi prozradil tajemství: jeho skladba „Back to the Land“ dokáže být při denním poslechu přímo balzámem pro duši (a to je fakt).

Všichni jazzmani kolem roku 1943 žili mimo hlavní kulturní proud, ale i v tomto prostředí byl Young neobvyklou osobností. V době, která nebyla bohatá na genderovou mnohoznačnost, si nechal narůst dlouhé vlasy, gestikuloval způsobem, který lidé považovali za zženštilý, a běžně oslovoval ostatní muže „dámo“. Ačkoli jeho nejznámější přezdívka byla „Prez“, ostatní hudebníci v Basieho kapele mu říkali „Miss Thing“, tedy něco jako „Slečinka“. Byl Young gay? Když se ho na to zeptali, odpověděl: „Konkurz jsem na to nikdy nedělal!“

Young byl geniální hudebník (pravděpodobně nejdůležitější spolupracovník Billie Holiday), ale jeho největší odkaz je možná lingvistický. Hudebník John Lewis o něm prohlásil: „Byl to skutečný, živoucí básník. Byl tak tichý, že když promluvil, každá věta působila jako malá exploze.“ Mezi Youngovy idiosynkratické slangové výrazy patří například „Johnny Deathbed“ („Johnny Smrták“) označující nemocného člověka, „deep sea diver“ („potápěč“) pro obzvláště zdatného baskytaristu a konečně „cool“ přesně v tom významu, jaký má toto slovo dnes. (Dříve míval tento termín v americkém slangu negativní konotace: Hemingwayova povídka „Night Before Battle“, tedy „Noc před bitvou“, z roku 1939 například obsahovala větu: „I'd like to cool you, you rummy fake Santa Claus.“ — „Rád bych tě zchladil, ty jeden opilý, falešný Santa Clausi.“)

Není-li k dispozici žádný písemný záznam, může být těžké zjistit, kdo konkrétně určitý slangový výraz vymyslel. Pokud se tedy chcete někdy vydat na neprobádanou půdu, zkuste přijít na to, kdo jako první použil slovo „mullet“ a zda Mike D z Beastie Boys tento výraz pro populární účes z 80. let vynalezl, nebo ho jen zpopularizoval. Ať tak či onak, řada hudebníků, kteří Younga znali, připisuje zásluhy za slovo „cool“ právě jemu. Jeden z nejvíc cool lidí všech dob nám dal výraz, který jsme potřebovali k popisu jeho osoby a vlivu.

Chcete-li vidět ústní tradici „cool“ v praxi, vzpomeňte si na Samuela L. Jacksona, jak učí mladou ženu být cool. Možná si ten okamžik vybavujete: stalo se to v jednom losangeleském bistru, přičemž Jacksonovi bylo úplně jedno, že na něj po většinu času ona dáma míří pistolí. Ale jak řekl dvěma drobným zlodějíčkům, kteří lidem do bistra přišli vybrat peněženky: „Nechci ti bořit sebevědomí, ale už na mě párkrát taky stříleli.“ Jackson si jako vždy počínal neohroženě – díky svým zkušenostem.

Poté, co odložil svou peněženku do pytle, který držel Tim Roth, převzal Jackson kontrolu nad situací: Rotha odzbrojil a dal mu ke krku svou vlastní zbraň. Žena v podání Amandy Plummerové se pochopitelně vyděsila, namířila na Jacksona pistolí a začala mu vyhrožovat zastřelením.

„Budeme tady jako tři malí skřítci,“ řekl jí Jackson. „A jaký jsou skřítci?“

Žena ztichla a nervózně sebou škubla.

„No tak, Jolando, jaký jsou skřítci?“ zakřičel na ni.

„Klidný?“ hlesla tázavě a doufala, že odpovéděla správně.

„Jaký?“

„Klidný,“ řekla již trochu sebejistěji.

„Přesně tak!“

Poučení, které vyplývá ze závěrečné scény *Pulp Fiction* v Hawthor nově grilu: V případě ohrožení zachovejte klid. Aplikujte svou hlavní filozofii i na drobné okamžiky své existence. Kráčejte ve stopách svých cool předchůdců.

V českém dabingu sice Jackson zmiňuje „skřítky“, avšak v originále mluví o seriálové postavě jménem Fonzie. Fonzie byl cool, i když cool to bylo jen v sitcomu ze 70. let *Happy Days*: Henry Winkler hrál Arthura „Fonzieho“ Fonzarelliho s natolik drsnáckým nadhledem, že i přešlapy v pozdějších řadách seriálu (nejznámější je Fonzie na vodních lyžích a v kožené bundě skákající přes žraloka) ubíraly na kvalitě spíše seriálu než samotné postavě.

Někteří další členové cool síně slávy: Questlove. Keith Richards. Nina Simone. Prince. Robert Mitchum. Patti Smith. Frida Kahlo. Leonard Cohen. Poly Styrene. Serena Williamsová. Alan Turing. Richard Pryor. Calvin (komiksový král tygrů, ne ten teolog ze 16. století). Toširó Mifune. Je jich mnohem víc; jistě máte vlastní kandidáty.

Dokonale cool popový zpěvák Harry Styles viděl *Pulp Fiction* poprvé, když mu bylo teprve třináct let: „Asi jsem na to byl ještě dost mladý,“ přiznal. Jacksonova role Julese Winnfielda se mu do paměti vryla natolik, že si našetřil peníze z roznášky novin, aby si mohl koupit peněženku s nápisem „Bad Motherfucker“. „S tou peněženkou jsem byl jenom hloupej bílej kluk z anglickýho venkova,“ podotkl.

„Cool“, stejně jako mnoho dalších základních vynálezů lidstva, ve skutečnosti vzniklo v Africe. Koncept „cool“ – často spojovaný s vodou a dalšími látkami, které člověka osvěží a očistí – se vyskytuje v mnoha afrických jazycích. „Enun tutu“ v jorubštině znamená „chladná ústa“, zatímco „kanua kohoro“ v kikujštině znamená „chladný jazyk“: obojí popisuje sílu mlčení namísto toho, abyste si pouštěli pusy na špacír.

„Je to maska samotné myslí,“ napsal historik umění Robert Farris Thompson o těchto idiomech a o tom, jak formovaly lidské chování. Právě on západoafrickou definici jakéhosi pohodářství dokonale vystihl: „Schopnost být v pravou chvíli nonšalantní, nedávat najevo žádné emoce v situacích, kdy je přijatelné nadšení a emocionalita. Jinými slovy chovat se, jako by člověk byl myšlenkami v jiném světě.“

Myšlenka emocionální rezervovanosti se vyskytuje i v jiných než afrických kulturách: možná znáte francouzský výraz „sangfroid“ nebo hrdost Britů na to, že si dokážou udržet chladnou hlavu. Africká verze

stoicismu se vyznačovala tím, že vyrovnaný postoj byl důležitý nejen ve chvílích stresu, ale i při oslavách a tanci. Vypadat v těchto bujarých, emotivních chvílích nenuceně vyžadovalo opravdový talent: proto obdivujeme filmové herce, kteří si zachovávají chladnou hlavu i při absurdních hereckých výkonech, jako je interakce s mimozemšťanem vytvořeným pomocí počítače, hraná před zářivě zeleným plátnem.

Herec Hugh Laurie mi kdysi řekl, že Cary Grant byl možná největší ze všech filmových hvězd 20. století právě díky tomu, že se držel při zemi: „Vždycky vypadal, že si je vědom toho, že hraje ve filmu. Jeho ošemetné situace ho bavily: ne snad jeho postavy, ale situace Caryho Granta ve filmu.“

Nebo jak to vyjádřil Thompson, když popisoval nerušenou zdrženlivost v africkém kontextu: „V této filozofii se projevuje přesvědčení, že čím je člověk odměřenější a klidnější, tím blíž má ke svým předkům. Jinými slovy, ovládnutí sebe sama umožňuje člověku překonat čas a uniknout starostem.“

V oblaku cigaretového kouře byli jazzoví hudebníci moderními americkými architekty postoje, kterému dal Lester Young název „cool“ – a hned za nimi následovali beatníci. V roce 1957 vydal Miles Davis album *Birth of the Cool*, na kterém shromáždil nahrávky pořízené s hudebníky, mezi nimiž byli saxofonista Gerry Mulligan a bubeník Max Roach. Na bouřlivý nástup bebopu reagoval otevřením dveří do jakéhosi hudebního relaxu. V témže roce vydal Jack Kerouac *Na cestě*, autobiografický román napsaný na jediné roli papíru, kterým inspiroval celou generaci, aby se vydala po dálnicích východního pobřeží objevovat Ameriku.

Davis ve své autobiografii přiznal, že ho při těchto nahrávkách inspiroval bílý kapelník Claude Thornhill, ale jakékoli bělošské vlivy se pokoušel ze svého vyprávění vynechat: „Snažili jsme se znít jako Claude Thornhill, ale ten měl své zkušenosti od Duka Ellingtona a Fletchera Hendersona.“ Vzhledem k tomu, že v Ellingtonově a Hendersonově tvorbě se mísil jazz a africká hudba s evropskými symfonickými tradicemi, není to tak čistá průniková linie, jak Davis uváděl. I když je někdy „cool“ jen krycím názvem pro černošství, ve Spojených státech neexistuje bez různých rasových vlivů, které se vzájemně mísí a prolínají.

Taktéž v roce 1957 bylo na střední školu Central High School v Little Rocku přijato devět afroamerických studentů (arkansaský guvernér na ně tehdy vyslal Arkansaskou národní gardu, aby jim zabránila ve vstupu do školy; prezident Dwight Eisenhower reagoval federalizací

Arkansaské národní gardy a nařídil jí, aby studenty chránila). Tito studenti vešli do školy skrz posmívající se dav bělochů – klidně a sebevědomě, s chladnou hlavou tváří v tvář smrtelnému nebezpečí. Jedna z žaček, Minnijean Brownová-Trickeyová, později řekla: „Vadilo jim, že jsme stejně arogantní jako oni.“

V Chattanooga ve státě Tennessee, necelých 650 kilometrů východně od Little Rocku, oslavil v roce 1957 deváté narozeniny Samuel L. Jackson, který také žil v segregovaném světě. Čím byl starší, tím více bělochů znal, ale když byl ještě dítě, téměř každý, koho potkal, byl černoch. Dospívání v podmínkách segregace Jacksona nerozhodilo: zformovalo jeho ocelový klid. V dospělosti ho však rozrušily hlasy konzervativních politiků – pokračovatelů tradic jeho utlačovatelů z dětství. „Jsou to pořád ti samí šmejdi,“ nechal se slyšet. „Pořád slyším ty samé hlasy. Ty dvojsmysly, kdy ti neřeknou výslovně ‚negře‘, ale použijí výraz ‚nigra‘. A není pochyb o tom, na které straně stojí. Nikdy nebudeš na stejné úrovni jako oni. V každém případě se postarají o to, abys nikdy neměl tolik peněz jako oni.“

Miles Davis na začátku své autobiografie napsal: „Nejúžasnější pocit, jaký jsem kdy v životě zažil – tím myslím oblečený – byl, když jsem poprvé slyšel společně hrát Dizzyho a Birda.“ Psal se rok 1944, Dizzy Gillespie a Charlie Parker spolu hráli v kapele Billyho Eckstinea a každý večer pilovali bopový zvuk. Parker (známý také jako Bird) se stal „cool“ ikonou jak pro své geniální vizionářství, tak pro svůj zhýralý životní styl: bral heroin, močil v telefonních budkách, těsně před koncertem dal častokrát do zastavárny svůj saxofon, aby mohl zabodovat u dam, a pak na poslední chvíli vytáhl brilantní zvuky z nějaké náhražky, například z plastového saxofonu pro děti. Když Parker zemřel, bylo mu pouhých čtyřiatřicet let, koroner ale jeho věk odhadl na něco mezi padesáti a šedesáti lety.

Naproti tomu Gillespie se dožil pětasedmdesáti let a byl více než padesát let ženatý s jednou ženou. Ačkoli měl neskutečně cool život (byl inovátorem bebopu i afroklubánského jazzu), necítil nutkání vyhořet jako jeho hudební kolega. Ve svém domě v New Jersey měl například v lednici nealkoholické pivo. Na otázky o své zdrženlivosti Gillespie žertem odpovídal: „Vždycky jsem se bál jehel.“ Věděl, že jeho „cool“ není založeno na sebedestrukci.

Samuel L. Jackson si sice vypěstoval silnou závislost na kokainu, ale nakonec si místo Birdovy cesty vybral tu Dizzyho: po čtyřicítce se zbavil závislosti a pak nejenže vydržel ještě několik desetiletí, ale také odvedl

své nejlepší výkony. Když zrovna nebyl na filmovém plátně a neobjevoval se v populárních klubech ani v bulváru, hrál golf a sledoval seriál *Zákon a pořádek*. „Většinu lidí by překvapilo, jak nudný můj život vlastně je,“ přiznal. Ale Jackson se díky svému pracovnímu nasazení proměnil v mezinárodní filmovou hvězdu. A zdálo se, že pracuje pořád: často natočil pět šest filmů za rok.

Když Jackson vyrůstal, hrál na různé dechové a žesťové nástroje. Snil o tom, že se stane jazzovým hudebníkem – tento sen náhle skončil v jedenácté třídě, když zjistil, že neumí moc improvizovat. Ale tehdy už si osvojil jazzmanský kodex pohodářství a ukázalo se, že mu jde dobře práce podle scénáře.

Odborník na jazz Gary Giddins o Gillespiem napsal: „Když mu bylo šedesát, Gillespie řekl, že si kdysi myslel, že hra na trubku bude časem snazší, ale je stále těžší – ne proto, že by se mu opotřebovával ret, ale proto, že vyčerpá spoustu nápadů, které rozvíjel v minulosti. Dokázal sice lidem učarovat různými hudebními kratochvílemi, ale ve víru improvizace ho zachraňovala jen pravda.“ Stejně tak Jackson natočil tolik filmů, že se jeho kadence a crescenda staly všeobecně známými – ale pokud ztratil něco ze své schopnosti diváky neustále něčím překvapovat, jeho skutečné, pohodové já vidíme v dlouhé plejádě natočených snímků.

Jackson má s Gillespiem společného ještě něco: muzikálnost. Gillespieho nástrojem byla trubka, v jeho případě ohnutá pod úhlem 45 stupňů. Jacksonovým nástrojem je jeho vlastní hlas, zvláště když ho používá k obscenosti. Když Jackson nadává, je to zvukomalba postavená na dvou jambických stopách v jednom složeném podstatném jméně, což je podle něj slovo, které v angličtině používá nejčastěji: *motherfucker*.

„Slovo ‚motherfucker‘ používám nejméně osmkrát za odstavec,“ řekl mi Jackson. „Používám ho ve vztahu ke všemu. Je to moje nejoblíbenější podstatné jméno, zájmeno, sprosté slovo, prostě všechno dohromady.“

Abychom dílu mistra Jacksona lépe porozuměli, při psaní o každém jeho filmu jsem do příslušné části zařadil všechny nadávky, které z jeho úst vyšly. V kapitolách „Filmy Samuela L. Jacksona“ najdete výčet sprostých slov pod heslem „Vulgarismy“. Naleznete tam přesný počet použitých „sráčů“, „kreténů“ a „sraček“ – a ano, i slova *motherfucker*, což se dá v závislosti na kontextu přeložit jako „hajzl“, „sráč“, ale také třeba jako „frajer“.

Mnozí z nás stále ještě obohacují svůj mluvený projev slovem „cool“ (nebo, pokud jste sitcomová postava jako Jake v seriálu *Brooklyn 99* nebo Abed v seriálu *Zpátky do školy*, používáte možná i trojitou variantu „cool, cool, cool“). Žijeme však v době, kdy se „cool“ jeví jako kulturní hodnota stejně zastaralá jako rytířství nebo dvorská láska. V neklidné, hektické době trpíme nedostatkem tohoto typu pohodářství. Není to proto, že by korporace najednou začaly používat výraz „cool“ jako marketingovou strategii: vřdycky existovaly cool výrobky a doplňky, které si spotřebitelé mohli pořídit stejně snadno, jako si komiksový bígl Snoopy obléká mikinu s nápisem „Joe Cool“. Krátce po skončení druhé světové války krejčovství Fox Bros. v Chicagu inzerovalo svou „bundu z leopardí kůže, jakou nosil Dizzy Gillespie“. Za pouhé dva a půl dolaru jste si tak mohli objednat pravověrné cool obyčejnou poštou.

Určitá propagace toho, co znamená být cool, ze strany slavných osobností sahá do hluboké minulosti – britská královská rodina například dlouho vydávala královské jmenovací dekrety podnikům, které ráda navštěvovala. Vše ale možná dosáhlo vrcholu v 80. letech minulého století, kdy Michael Jackson, David Bowie, Tina Turner a Madonna propůjčili své „cool“ nadnárodnímu konglomerátu PepsiCo. V 21. století se však ti, jimž určité frajerství chybělo – a které George Clinton na albech natočených se skupinou Parliament-Funkadelic personifikoval do postavy sira Nose d’Voidoffunka – naučili jednoduše předstírat. Ukázalo se, že v mnoha situacích stačí jen umět se správně tvářit, až to vypadá, jako by se cool zredukovalo na pouhý soubor gest. Moderní svět funguje především na sociálních sítích: na twitteru, instagramu a facebooku, jako by se každý snažil co nejvíce propagovat; každý se pokouší prodat sám sebe jako dvoulitrovou láhev průzračné Crystal Pepsi. Ironií je, že všichni mají žízeň, ale nikdo ji nekupuje. Sociální sítě jsou postaveny na tom, že se všichni snaží být cool, což pak přebírají reklamní agentury. A vše papouškuje běžná populace, která každému, kdo má zájem, říká, jak skvěle si žije.

Základní součástí tohoto pohodářství je nezajímat se o to, co si o vás myslí ostatní. Díky tomu mohou lidé dělat revoluce a na oscarovém galavečeru předvádět neuvěřitelné róby. To je také jeden z důvodů, proč se politika a pohodářství často neslučují; nikdo by si nespletl přímý přenos z jednání amerického Senátu s červeným kobercem MTV při předávání cen Video Music. A tento neangažovaný postoj není ve světě věcí veřejných příliš efektivní. Odpovídat na všechno „To je fuk, jak chceš, kámo,“ se do takového světa zkrátka moc nehodí.

Je vidět, že cool je důležitější hodnotou pro občany zdravé společnosti než pro její politické vůdce. A přestože se zdá, že cool už není v módě, je stále nezbytnou protiváhou převládajících trendů emočního vydírání a bezostyšného reklamního šejdířství. Cool vám může pomoci otáčet svět kolem odlišné osy a může z vašeho koutku světa udělat lepší místo. A patron pohodářů 21. století? Samuel Jackson.

„Ve své kůži se cítím dobře,“ tvrdí Jackson. „Dlouhou dobu jsem se cítil nepříjemně. Bral jsem drogy, pil a dělal všechny další blbosti, abych se mohl vyhýbat světu kolem sebe a nemusel nic cítit. Byl jsem nejistý, dělal jsem si starosti kvůli koktání, kvůli tomu, že nemám práci, že nejsem tak bohatý nebo úspěšný jako ostatní. Tyhle věci už mě netrápí. Měl jsem to štěstí, že jsem si mohl zahrát některé postavy, které lidé vnímají určitým způsobem. To se na mě přeneslo, takže mi lidé přisuzují jejich povahové rysy.“

Jackson dodal: „Nevím, kde se vzala přezdívka ‚King of Cool‘ a jak se vyvinula. Ale má hodně společného s *Pulp Fiction* a s tím, jak byl Jules vyrovnaný. Byl to takový profesionál. Pohyboval se úsporně, nenechal se ničím rozhodit – byl přímočarý, a to lidem přišlo cool.“

Jackson ví, že mezi ním a Julesem je obrovská propast: v situaci, kdy by na sebe dvě strany mířily zbraněmi, by nejspíš reagoval úpěnlivým křikem. Ale jeho trvalá oddanost vlastní tvorbě nejenže vytvářela obraz onoho pohodářství, který ostatní napodobovali a citovali, ale díky ní se pohodářem stával i on sám.

„Být cool nebylo nic těžkého,“ řekl Jackson. „Prostě jsem se prezentoval takový, jaký jsem.“

Dammit Wesley

O mnoho let později tvrdil, že písmeno „L“ znamená „Lucky“. Ale 21. prosince 1948 ještě nebyl schopen silou své vůle a představitivostí utvářet vlastní realitu. Toho dne se narodil ve Washingtonu, D. C., jako Samuel Leroy Jackson.

Jeho matka, pětadvacetiletá Elizabeth Harriet Montgomery Jacksonová, se do hlavního města přistěhovala z Tennessee během druhé světové války: spolu s její sestrou Frances ji přijalo americké námořnictvo na místo úřednice a písařky. Jeho otec, teprve devatenáctiletý Roy Henry Jackson, sloužil jako voják v armádě (později bojoval v korejské válce).

V Jacksonových vzpomínkách jeho matka vždycky chodila rychle, proplétala se životem. Jako malý se musel držet její sukně, chtěl-li s ní držet krok. Na otce si z dětství nevzpomíná: Roy navštívil svého syna jen jednou, pak rodinu opustil.

Rodiče se rozešli ještě před Samovými prvními narozeninami a Elizabeth si syna přivezla domů k rodičům do Chattanooga v Tennessee. Nechtěla se vzdát skvělé práce – později dokonce od Úřadu námořního personálu (BUPERS) obdržela ocenění za zásluhy. Proto malého Sama nechala na výchovu u matky a otce, Pearl a Edgara Montgomeryových, a vrátila se do Washingtonu, odkud nepravdělně dojížděla téměř 900 kilometrů zpět do Chattanooga.

„Děda byl můj nejlepší kamarád,“ řekl Jackson. Edgar byl zaměstnaný v hotelu jako líftboy. Po večerech pracoval jako údržbář a uklízel tři různé kanceláře v okruhu jednoho bloku. Pearl měla také práci na plný úvazek, jako pomocnice v domácnosti. Mladý Samuel si osvojil jednoduchou, ale zásadní životní lekci: dospělí se ráno probudili a šli do práce. Někdy Edgar bral Sama na úklidové práce s sebou. Chlapec pomáhal vysypávat odpadkové koše, a když Edgar používal „výkonný stroj na leštění podlah“, nechával na něm svého vnuka jezdit.

Rodina bydlela na adrese Lookout Street 310½ v černošské čtvrti segregovaného jižanského města. Čtvrť to byla chudá, ale Montgomeryovi patřili k dělnické třídě. „Nikdy jsem neměl hlad a nikdy jsem neměl otrhané oblečení,“ řekl Jackson. Nedaleko se nacházely dva (bělošské) vykřičené domy a tři jiné, kde se prodávala pálenka, kterou si zákazníci mohli koupit po panáčích, půllitrech nebo půlgalonech. „Občas létaly

kulky, občas se strhla bitka na nože, čtvrtí se potulovali opilci – ale byli tu i lidé, co se o nás starali.“ Když nějaký soused viděl, že se mladý Sam dostal do potíží, pochopitelně o tom řekl jeho prarodičům. Po návratu domů čekal Sama tělesný trest – často to znamenalo, že dostal výprask. Že je v průšvih, poznal hned, jak vstoupil do dveří, protože v takovém případě ho prarodiče oslovovali Samueli, ne Same.

Dům Montgomeryových byl malý, ale i tak měl parádní pokoj, do kterého Sam mohl vstoupit jen tehdy, když přišla návštěva: byly v něm pěkné koberce, naškrobené záclony a stolečky s malými figurkami. V této čtvrti se pohybovalo hodně hladových dětí, takže Pearl neustále pekla. Na Lookout Street 310½ nebyla dóza se sušenkami nikdy prázdná; každé dítě, které přišlo na návštěvu, dostalo najíst.

„Vyrůstal jsem v prostředí segregovaného Jihu,“ řekl Jackson, „ale můj svět nebyl prázdný.“ V centru města, kam ho babička brávala, se musel naučit rozpoznávat pravidla legalizovaného rasismu, například oddělené fontánky s pitnou vodou pro bílé a černé. Téměř každý, koho Jackson viděl, byl černoch. Existovaly samozřejmě výjimky, třeba školní autobus s bílými dětmi, který projížděl jeho čtvrtí. Děti v něm občas „vyšroubovaly žárovky, začaly je po nás házet a křičely: „Negři!“

Ve čtvrti žila jedna bílá rodina, na kterou se obecně pohlíželo jako na „chudou bílou chátru“. Ale přestože v jejich domě netekla voda, a tak se koupali, jen když přšelo, tato bílá rodina vždycky říkala Jacksonovi „negříku“ a jeho babičce „paní negerko“. „Vždycky ‚paní‘, jako by to byl výraz úcty,“ vzpomínal Jackson. Dvacetiletí bílí kluci Samuelova dědečka v práci oslovovali „Ede“ nebo „Edgare“ a dědeček jim vždycky říkal „pane“. Tito kluci občas Sama pohládili po hlavě – a on se jim podíval přímo do očí. Nejdřív to dělal, protože nevěděl, že „se to nemá“, později jen proto, aby je znejistil.

„Můj dědeček byl takový starý pán, velmi noblesní, ale nikdy se jim nepodíval do očí. Díval se na mě, jako by mi říkal: ‚Sklop hlavu! Nedívej se bílým do očí, jinak si budou myslet, že se nad ně povyšuješ nebo že jsi arrogantní.‘“ Jackson později pochopil, že se ho dědeček jen snažil naučit přežít. „V době, kdy vyrůstal, bylo velmi nebezpečné být černoch,“ řekl.

Když bylo Samovi pět let, seděl jednou na verandě rodinného domu. Kolem šla bílá dívka, a tak na ni Sam zapískal. Vyděšení prarodiče se báli, že by ho i taková drobnost mohla stát život: „Všichni vyběhli z domu, popadli mě a začali mě fackovat. Protože za to, co jsem udělal, mě mohl někdo zabít.“

Jackson na své dětství vzpomíná rád, protože bylo plné lásky, ale zároveň si dobře uvědomoval všudypřítomnou segregaci. „Člověk se musel naučit žít ve společnosti, kde byl jeho život devalvován,“ podotkl. „Moje rodina neustále označovala toho či onoho člověka za řadového člena Ku-klux-klanu nebo dokonce Velkého čaroděje. Vyprávěli mi, koho konkrétně tito lidé zabili a prošlo jim to jen proto, že řekli, že ten černocho udělal tohle nebo tamto. Nemohli jste si dovolit vypadat podezřele, protože když vás lidi můžou obvinít z čehokoli, nedá se proti tomu moc bránit. Říkali mi, abych nenastupoval do auta k tomu nebo onomu policajtoví, a varovali mě: ‚Je nám jedno, co se stane, ale utíkej jako o život, dokud nedoběhneš domů, a pak to vyřídíme společně.‘“

Když někdo z rodiny onemocněl, nešel nutně k lékaři nebo do nemocnice. „Stejně by nás nepřijali,“ řekl Jackson. V takových případech si Montgomeryovi místo toho zavolali jistou kořenářku, která za nemocným přišla domů, namazala mu tělo bylinnými mastmi (podle Jacksona „hodně smradlavými“), zpívala a zaříkávala.

Jackson rád poslouchal rádio a po večerech sedával s dědečkem na verandě, kde si společně pouštěli rozhlasové seriály jako *The Shadow* a *Sergeant Preston of the Yukon* i populární, přestože poněkud stereotypní komediální pásmo *Amos 'n' Andy*. Tyto pořady podněcovaly jeho představitivost a ukázaly mu, že i pouhé hlasy mohou vytvářet vlastní imaginární světy. A někdy mu dědeček vyprávěl strašidelné historky s přídechem místního koloritu: třeba o tom, jak se v jejich čtvrti kdysi převrátil školní autobus, a pokud jste se v určitou noční dobu vydali na místo onoho neštěstí, mohli jste slyšet skřípění starých pneumatik a křičící děti.

Zvídavý Jackson se naučil číst už v raném věku, asi ve dvou nebo třech letech. Když byl sám ve svém pokoji, někdy stával před zrcadlem, sehrával si sám pro sebe různé příběhy a předstíral, že je postavou ze svých oblíbených knih. Sám říkal: „Než jsem začal hrát pro jiné, hrál jsem sám pro sebe.“

Za každých pět komiksů si musel přečíst něco hodnotnějšího. „Vždycky nám říkali, že musíme být pětkrát, desetkrát chytřejší, že se musíme chovat jinak, protože když jdeme ven, reprezentujeme nejen sebe, ale i celou naši rasu. Lidé v komunitě měli určitá očekávání a my jsme je respektovali. Neměli jsme odpor k učitelům nebo kazatelům. Dokonce jsme neměli odpor ani k policii.“

Na Lookout Street 310½ bydlela také jeho teta Edna Montgomeryová, která vystudovala herectví na černošské univerzitě North Carolina

A&T. Do Chattanooga se vrátila, aby tam učila ve čtvrté třídě. Než Jackson oficiálně nastoupil do školy, občas ho přivedla do třídy a posadila ho úplně dozadu. Pokud některý z jejích žáků neznal odpověď na nějakou otázku, obrátila se na svého mladého synovce, který ji vždycky znal. O polední přestávce se pak Jackson musel fyzicky bránit starším dětem, kterým vadilo, že nějaký předškolák ví víc než oni.

Teta Edna navíc Sama přiměla, aby se přihlásil do tanečních kurzů, které vedla, a to jak na step, tak na moderní tanec; v hodinách moderního tance děti předváděly neobvyklé pohyby krkem na hudbu Ymy Sumac, peruánské sopranistky s rozsahem pěti oktáv. Dvakrát ročně měla teta Edna na starosti uspořádání tanečního představení: publikum tvořili členové školní rady a další bílí papaláši, kteří se chodili dívat, „jaké pokroky mladí černoši dělají“. Děti recitovaly básně, zpívaly, tančily a nosily kostýmy. Teta Edna nikdy neměla k dispozici dost chlapců, takže Sam byl v průběhu let proti své vůli mnohokrát donucen hrát Valihracha, Číňana s copem nebo Bonbonovou vílu v *Louskáčkovi*. „Když mě k tomu nutila, vždycky jsem brečel,“ vzpomínal Jackson.

V neděli musel Jackson nosit své nejlepší oblečení a chodit do nedělní školy. Někdy učitelka žáky požádala, aby každý odříkal nějaký verš z Bible. Protože verš „Ježíš zaplakal“ a šestnáctý verš z třetí kapitoly Evangelia podle Jana vždycky odrecitoval někdo před ním, Jackson si zapamatoval neobvyklý úryvek, o němž věděl, že ho nikdo jiný neřekne, a to byl Jan 3:8: „Vítr vane, kam chce, a slyšíš jeho zvuk, ale nevíš, odkud přichází a kam jde. Tak je to s každým, kdo se narodil z Ducha.“

Jacksonovým nejoblíbenějším dnem v týdnu byla sobota, protože celý den trávil v kině: z domova odcházel kolem deváté ráno a vracíval se až někdy v deset večer. V Chattanooga byla dvě kina pro černošské publikum, Liberty a Grand, a v každém z nich Jackson mohl zhlédnout program nabitý filmovými týdeníky, animáky, seriály a celovečerními filmy. Chodil na takové snímky jako *Francis* a *Netvor z Černé laguny*, ale i westerny s Genem Autrym, Royem Rogersem nebo Lashem LaRuem. Jedním z jeho nejoblíbenějších byl *Piráť Vallo* s Burtem Lancasterem v hlavní roli.

Když zrovna nebyl v kině, přehrával si příběhy, které ho fascinovaly na plátně. S ostatními dětmi ze sousedství prožíval velkolepá pirátská dobrodružství a příležitostně se pokoušel inscenovat bitvy na nedalekých bojištích občanské války: kamarádi místo koní jezdili na kolech, sjížděli z kopců a každý z nich měl svou vlastní „ústřední melodii“. „Ale pak přišel čas, kdy jsem se musel zastavit a jít si číst knížku,“ řekl

Jackson. „Utéct do svého vlastního světa ve svojí hlavě. Už jsem nechtěl běhat a skákat a poslouchat, jak moji kamarádi rámusí.“

Být jedináčkem mu vyhovovalo: užíval si vlastní společnosti, vychutnával si pocit, že je sám proti celému světu. „A já byl sobecké dítě,“ prozradil. Když mu někdo nařídil, aby se rozdělil o kousek bonbonu, svou půlku raději vyhodil: „Když jsem ho nemohl sníst celý, neměl jsem z toho žádné uspokojení.“ Naučil se být sám, bavit se celé hodiny a nemít úzkost z toho, že s ním není máma. „Matku jsem viděl možná dvakrát do roka. Odjížděla a přijížděla a já s tím nemohl nic dělat. Naučil jsem se to přijmout. Když mě někdo opustí, okamžitě na něj zapomenu. Na lidech, kteří mě opustí, nelpím.“

Je pravda, že Jackson skutečně koktal – a to tak silně, že po celou čtvrtou třídu sotva pronesl slovo. Myšlenky, které se mu honily hlavou, byly barvité a různorodé, ale nedokázal je vyjádřit. Všechny testy úspěšně zvládal a jeho chápaví učitelé věděli, že umí číst, a tak ho nechávali mlčet. Teta Edna ho vzala k logopedovi, ale podle Jacksona mu ještě víc pomohla knihovna: našel si knihy o dechových cvičeních a sám se naučil, jak se vyhnout nejhorším následkům koktání. A jak se jeho slovní zásoba rozšiřovala, dokázal se orientovat ve slovech, která v daný den nebylo možné vyslovit. Koktavosti se ale Jackson nikdy nezbavil úplně: „Pořád jsou dny, kdy říkám nnn nebo rrr. To pak musím najít jiné slovo.“ Podotkl ale, že v dětství koktali i James Earl Jones a Bruce Willis. Nutnost intenzivně se soustředit na něco, co většina lidí považuje za samozřejmost – na prostý akt vyřčení věty – může dát hercům v dospělosti neobyčejnou výhodu.

Když byl Jackson v páté třídě, jeho matka Elizabeth se přestěhovala zpět do domu svých rodičů v Chattanooga a vrátila se tak do Samova života. Našla si práci v obchodě s oblečením Young Ages, který se nacházel hned za státní hranicí v Rossville ve státě Georgia (Chattanooga leží na jižní hranici státu Tennessee). Jackson říkal, že díky matčině práci nákupčí měl dobře zásobený šatník: „Matka s majiteli vždycky pracovala na přehlídkách nových kolekcí, takže se vracela domů se všemi těmi věcmi, které lidé měli nosit až příští sezónu. Proto jsem nikdy nevypadal jako ostatní. Jenže mě navlékala do oblečení, jaké se nosilo na univerzitách, takže jsem nikdy neměl nic módního, co tehdy nosili ostatní. Vypadal jsem sice trochu upjatě, ale oblečený jsem byl dobře.“

To znamenalo svetrové vestičky, manšestráky, „tvídové obleky se záplatami na loktech, společenské boty, knoflíkové košile s monogramy a podobný kraviný“.

Na adrese Lookout Street 310½ se to hemžilo lidmi jako nikdy předtím a vypadalo to, že především ženami. Když za jeho matkou přišly kamarádky, sedávaly v předním pokoji. Někdy si Sama zavolaly, aby jim zatančil třeba twist nebo jerk. Postarší dámy ho sledovaly s neskrývanou zvědavostí a tvrdily, že kdyby se byť jen pokusily napodobit jeho pohyby, vyhodily by si záda. Sam za své taneční kreace sklízel nejen potlesk, ale i drobné: „Tyhle dámy mi dávaly čtvrtáky, desetačky, prostě cokoli, co měly zrovna u sebe.“

Jackson se s dědečkem ještě více sblížil. „Doma jsme to dostávali sežrat, protože to byl dům plný žen,“ poznamenal Jackson. A přihlížel, jak Edgar řeší konflikty s Pearl. „Říkal mi, abych nikdy neodmlouval!“ svěřil se Jackson. „Protože existuje jen jeden způsob, jak se můžete hádat – a to, když se hádají dva lidé.“

Elizabeth chtěla, aby se Sam účastnil typicky mužských aktivit: dbala na to, aby její syn hrál místní baseballovou ligu. „Vyháněla mě z domu,“ vzpomíná Jackson. „Vždycky dohlížela na to, abych dělal *chlapské* věci.“ Rok před Jacksonovým narozením se Jackie Robinson stal prvním hráčem černé pleti v Major League Baseball, nejvyšší a plně profesionální baseballové lize v Severní Americe. Ovšem Chattanooga Little League, stejně jako všechno ostatní v Tennessee, byla stále rozdělená na černochy a bělochy. „Segregace byla prostě způsob života,“ podotkl Jackson. „Nebylo se čeho bát.“ Někdy si ale lámal hlavu nad méně obvyklými projevy rasismu: divil se třeba, proč když jde do kina, postava Sidneyho Poitiera vždycky zemře. Ale segregace mu připadala jako neměnná realita, a tak nestálo za to proti ní protestovat.

Když byl Sam v šesté třídě, vzala ho babička se sestřenicí Vandou na výlet vlakem přes celou zemi za tetou do Los Angeles. V Kalifornii Jackson poprvé uviděl bělochy a černochy pohromadě. „Co se to tady děje? Co to má být?“ divil se ohromený chlapec. Tisíce kilometrů od domova se mu dostalo zjevení: nejenže svět může fungovat podle nových pravidel, ale některé jeho části tak fungují už teď.

Každé léto se Jackson vydával do jiného světa: na statek dědečkovy sestry na venkově v Georgii. „Všechny její děti a já jsme běhali po polních cestách a cítili tu svobodu,“ vzpomínal. Viděl dědečkovy bratry, jak dřou na polích, pohybují se pomalu, ale efektivně. Všiml si, že mají velmi přísné morální zásady, ale o víkendech se opíjejí. Viděl, jak krávy a slepice dělají to, co je pro ně přirozené. A zanedlouho to začal dělat také.

„Za lesem bydlela jedna rodina s děvčaty a my všichni jsme se scházeli u potoka a koupali se nazí,“ zavzpomínal. „Bylo mi asi deset nebo

jedenáct. Myslím, že dvěma z těch dívek bylo nějakých čtrnáct patnáct let, a tak se to tehdy stalo. Holky mě už tehdy zajímaly, tak to prostě bylo. Bylo mi jedno, jestli jsou tlusté, hubené, vysoké, malé, ošklivé, krásné... Hlavně že byly svolné.“

V Chattanooga se zdálo, že se v černošské komunitě všichni znají: „Byly tam jen dvě černošské školy,“ popsal Jackson. Mnoho Jacksonových učitelů dříve učilo jeho matku a její sourozence. Věděli, že se od něj očekává, že půjde na vysokou školu, a tak když se ostatní děti učily rozboru vět, Sam se mohl přesunout na druhou stranu místnosti a číst si tam *Beowulfa* a Shakespeara. Jackson se nepotloukal po ulicích s ostatními dětmi; když jeho kamarádi začali sprádat plány, které by skončily průšvihem, prostě zamířil domů. Držel se jednoho základního pravidla: nedělat rodině ostudu. Kdyby nějakým způsobem skončil ve vězení, byl si celkem jistý, že by ho příbuzní sice přišli navštívit, ale neudělali by nic pro to, aby ho dostali ven.

Dne 1. února 1960 odpoledne vešli čtyři studenti prvního ročníku North Carolina A&T State University (alma mater tety Edny) do obchodního domu Woolworths v Greensboru v Severní Karolíně. Koupili si pár drobností – zubní pastu a hřeben – a pak si sedli ke stolu v jídelně a chtěli být obslouženi. Zařízení bylo samozřejmě segregované: ke stolu si směli sednout jen běloši, zatímco černoši si museli kupovat jídlo pouze k pultu na stání. Za to, že si tito čtyři černoši sedli ke stolu, jim nejenže hrozilo zatčení, ale riskovali fyzické napadení a možná i smrt. Chtěli přitom jen získat zpět svou důstojnost před rasistickým systémem, který je o ni každý den připravoval. Jeden z nich, Franklin McCain, po letech řekl: „Téměř okamžitě poté, co jsem si sedl na tu úplně obyčejnou židli, se mi ulevilo. Cítil jsem se tak dobře. Měl jsem pocit, že jsem tím prostým činem nabyl kousek své mužnosti.“

V jídelně je odmítli obsloužit a předčasně zavřeli. Čtyři mladíci se vrátili do kampusu, aby svým spolužákům řekli, co se stalo. Každý den přicházeli k obchodnímu domu Woolworths další protestující a za tři dny jich tam už byly stovky.

Toto hnutí inspirovalo k podobným protestům v desítkách dalších segregovaných měst – včetně Chattanooga. Dne 19. února začali černošští studenti z Howardovy střední školy pokojně sedět u výdejen obědů v obchodních domech v centru Chattanooga. Hnutí se rozrůstalo, až se o pět dní později v ulicích centra města shromáždily tisíce černochů i bělochů. Starosta Chattanooga P. R. „Rudy“ Olgiati nařídil vyklidit ulice a hasiči obrátili proti davu hadice: bylo to první jižanské

město, které takto zaútočilo na demonstranty za občanská práva, ale rozhodně nebylo poslední.

Demonstrace v Chattanooga pokračovaly až do srpna, kdy byly integrovány všechny městské jídelny; o tři roky později byla integrována všechna veřejná zařízení ve městě. Hnutí mělo podobný úspěch na celém Jihu – a bylo důležitým milníkem na cestě k celostátnímu zrušení segregace zákonem o občanských právech z roku 1964. Protesty také vedly k založení Studentského nenásilného koordináčního výboru (SNCC), který se stal ústřední národní organizací vysokoškolských studentů bojujících za občanská práva.

Jackson, kterému bylo pouhých jedenáct let, se protestů účastnil také, ale nikomu z rodiny o tom neřekl. „Byl jsem tam, seděl jsem u jedné jídelny,“ prozradil po letech. „A když se objevila policie, prostě jsem utekl!“

Když Jackson chodil do sedmé třídy, měl několik spolužáků, kterým bylo sedmnáct nebo osmnáct let. Byli to v podstatě dospělí muži, ale právě vyšli z polepšovny a podle toho se chovali. „Brali nám peníze nebo jsme za ně museli dělat domácí úkoly,“ řekl Jackson. Ale když ho na ulici v jeho čtvrti někdo obtěžoval, k jeho překvapení se o něj postarali: „Sam z Lookout Street? Jo, toho znám. Znáš jeho mámu. Nechte ho na pokoji.“

Jackson to vnímal takto: „Mým úkolem bylo chodit do školy a nosit domů dobré známky. Byl jsem na seznamu vyznamenaných, plaval jsem, běhal a dělal domácí úkoly. Nezůstával jsem venku dlouho do noci. Víc než tlak vrstevníků mi dělaly vrásky následky, které by mě čekaly doma.“

Když se Jackson dostal na střední školu v Riverside, byl stále ještě vášnivým čtenářem, ale v sobotu večer se občas zdržel venku tak dlouho, že když šla rodina na nedělní bohoslužbu do kostela Evangelické církve metodistické ve Wiley, měl nápadně rudé oči. „Pivo jsme pili jako limonádu,“ vzpomínal Jackson. Matka mu dala jasně najevo, že v kostele nesmí chybět. Dohodli se proto, že může nosit sluneční brýle.

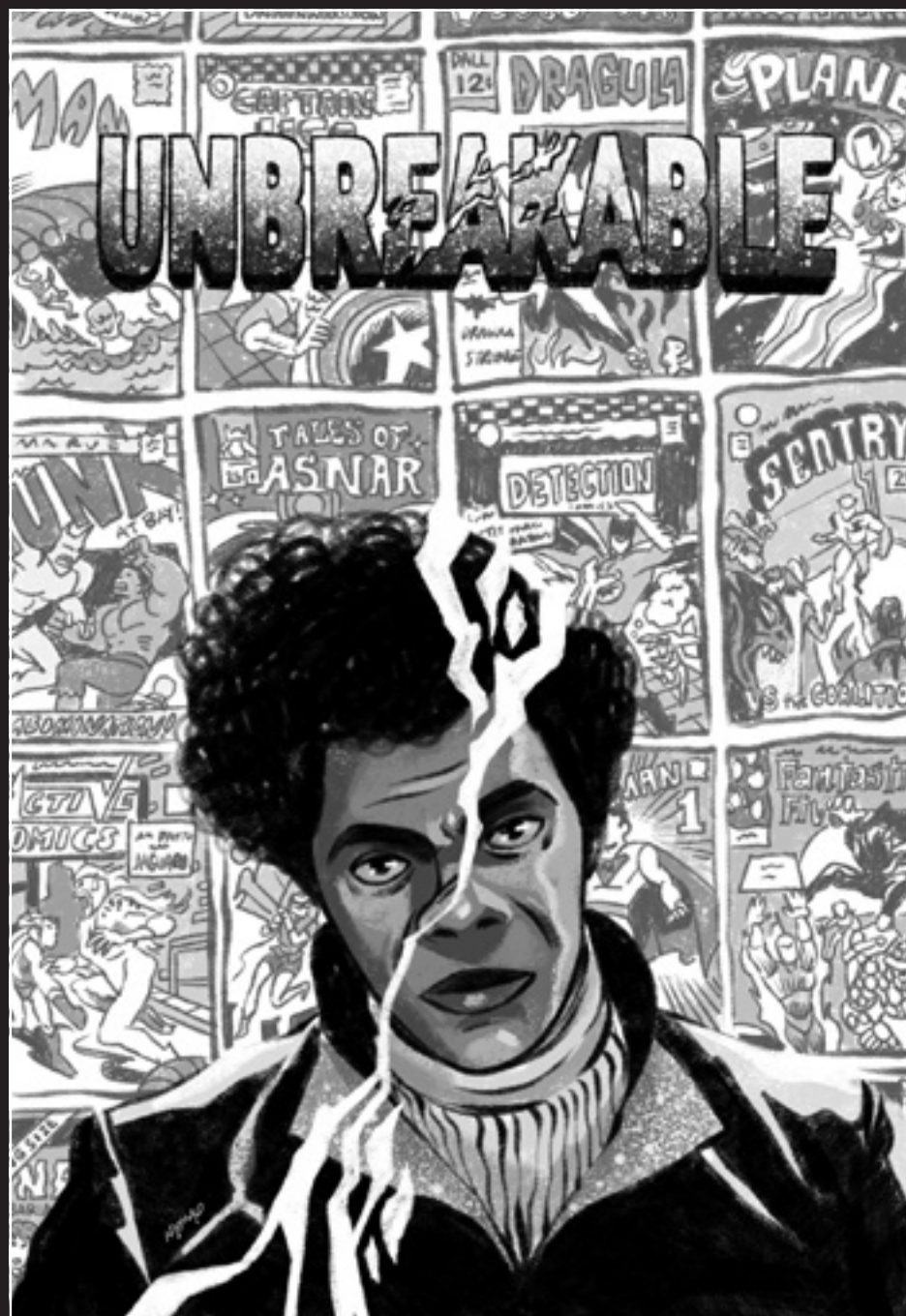
Stejně jako generace nadprůměrně nadaných středoškoláků před ním i po něm vyplňoval i Sam svůj čas mimoškolními aktivitami. Zapojil se do modelové Organizace spojených národů. Hrál na trubku, flétnu a lesní roh v pochodové kapele; věděl, že při jejím vystupování mu to na hřišti hraje skvěle, ale také si uvědomoval, že to není zrovna „cool“ aktivita. Závodně plaval a věnoval se překážkovému běhu v atletickém týmu. „Rozhodně se na mě nelepily všechny ty sexy holky,“ postěžoval

si. „Byl jsem oblíbený, protože jsem byl zábavný.“ Populární byl nicméně natolik, že ho zvolili předsedou maturitního ročníku.

Když Jackson mluvil o tom, že vyrůstal v podmínkách segregace, často se snažil zlehčovat, jak ho to poznamenalo, a místo toho kladl důraz na šťastné okamžiky svého dětství. „Ale měl jsem v sobě hněv,“ připustil. „Vycházel z toho, že jsem vyrůstal potlačovaný, v segregované společnosti. Všechna ta léta ve svém dětství jsem narážel na místa jen pro bílé a děti ve školním autobuse na mě pořvávaly: ‚Negře!‘ Tehdy jsem s tím nemohl nic dělat. Některé věci, které mě rozčilovaly, jsem ani nemohl nahlas vyslovit – za to by mě zabili. Ale měl jsem svůj sen. Chtěl jsem odtud vypadnout a postarat se o to, aby na mě byla moje rodina pyšná.“

Jacksonova rodina chtěla, aby se věnoval něčemu „produktivnímu“: v podstatě to znamenalo, že se měl stát lékařem, právníkem nebo třeba učitelem. V Chattanooga nebyl žádný černošský pediatr, a tak jeho matka doufala, že tuto mezeru zaplní. Jackson se ale chtěl dostat co nejdál z Tennessee. Ucházel se o přijetí na Námořní akademii v Annapolisu a přihlásil se také na Kalifornskou univerzitu v Los Angeles, Kalifornskou univerzitu v Berkeley a Havajskou univerzitu.

„Přečetl jsem příliš mnoho knih o světě a chtěl jsem ho vidět,“ vzpomínal. Když se jeho matka dozvěděla, že se přihlásil na místo na obchodní lodi, rozhodla za něj. „Matka měla v hlavě, že půjdu na Morehouse College v Atlantě,“ řekl, „a tam jsem také šel.“

Nicole Gouxová

2 Stolní lampa (se žárovkou)

„Za hlavní cíl vzdělávání je považováno sebeovládání, souměrný charakter, vznešené ideály a cíle.“ Tak se psalo v *Bulletinu Morehouse College*, příručce určené všem studentům, kteří na podzim 1966 vstoupili na akademickou půdu. Byly v ní popsány vznešené ideály této vysoké školy: „Charakter vykonané práce a rostoucí efektivita každého oddělení zajišťují nejvyšší a nejtrvalejší výsledky v životě studentů a těch, s nimiž budou pracovat.“

Morehouse, ryze mužská vysoká škola v Atlantě, založená dva roky po občanské válce, byla jednou z nejprestižnějších černošských vysokých škol a univerzit v zemi. Škola pečlivě střežila pověst svých absolventů, kterých bylo ročně přibližně 225 a kterým se říkalo „Muži z Morehousu“; jejím nejslavnějším absolventem byl dr. Martin Luther King jr. „Říkali nám, že jsme v první desetina černošské rasy, která všechny vyvede z temnoty na světlo,“ vzpomínal Samuel L. Jackson. „V té době bylo něco kolem pětasedmdesáti procent všech černošských lékařů v Americe z Morehousu. Muži odtamtud byli vydavatelé, redaktoři, byli to vůdci rasy.“ Tento sen o důstojné budoucnosti byl důvodem, proč Elizabeth tlačila na Sama, aby studoval Morehouse, a proč byli Edgar a Pearl ochotni zastavit dům číslo 310½ na Lookout Street, aby zaplatili nezbytné poplatky: v akademickém roce 1966–1967 stálo školné na univerzitě Morehouse College minimálně 1430 dolarů, což zahrnovalo také ubytování, stravu a praní prádla (po úpravě o inflaci by to v roce 2021 odpovídalo 11 545 dolarům). „Každý student si sám donese ložní prádlo, příkrývky a stolní lampu (se žárovkou),“ upozorňovalo se v *Bulletinu Morehouse College*.

V neděli 11. září 1966 se prváci z Morehousu mohli od osmi hodin ráno stěhovat do svých kolejí. Jacksonova matka syna před školou vysadila i s ložním prádlem, příkrývkami a stolní lampou a odjela domů s jistotou, že v prostředí Morehouse College bude v bezpečí před různými pokušeními. Mýlila se. „Úplně jsem zdivočel,“ řekl Jackson.

Jakmile matka odjela, Jackson opustil areál univerzity, koupil si litr piva a vydal se po ulici k basketbalovému hřišti u jednoho z bytových komplexů, kterého si předtím všiml. Zeptal se, kdo je na řadě, a zbytek dne strávil tam. (University Homes hned vedle kampusu Morehouse College byl první bytový komplex ve Spojených státech pro černošské

rodiny postavený z federálních fondů.) „Ten večer jsem tam s nimi prostě hrál basket a jen tak kecal,“ řekl Jackson. Jeho noví přátelé netušili, že je studentem Morehouse College. Domnívali se, že se právě přistěhoval do jejich čtvrti.

Jackson se vrátil do kampusu na první den seznamovacího kurzu pro prváky, jehož cílem bylo vštípit nováčkům ideály univerzity Morehouse College a zároveň je zastrašit jejími přísnými pravidly. Studenti si vyslechli tradiční proslov, v němž jim bylo řečeno, aby se podívali nalevo a pak napravo: jeden z těchto lidí (pozor, spoiler!) tu příští rok nebude.

Jackson nastoupil na Morehouse College s plánem studovat mořskou biologii. Chtěl se stát oceánografem, protože v televizi sledoval *Sea Hunt* (dobrodružný seriál s Lloydem Bridgesem v hlavní roli podmořského potápěče), nemluvě o tom, že byl velkým fanouškem klasického příběhu *Dvacet tisíc mil pod mořem* (měl raději román Julese Verna než Disneyho film z roku 1954). Zkrátka snil o tom, že se stane černošským Jacquesem Cousteauem – přestože vyrůstal skoro 500 kilometrů od nejbližšího oceánu.

„Poprvé jsem byl odkázaný sám na sebe. Dělal jsem všechny věci, které jsem na střední škole nedělal: opíjel jsem se, celou noc jsem hrál karty, měl jsem spoustu holek,“ vyprávěl Jackson (Morehouse byl mužská univerzita, ale sesterská škola, černošská ženská Spelman College, byla hned naproti). „Přesto jsem chodil do školy a udržoval jsem si průměr kolem dvojky.“

Jackson dál hrál basketbal s novými kamarády, kteří mu začali přezdívat Slim. „Byl jsem tam každý den a většinou dost dlouho,“ řekl. Poté, co byl přijat mezi své černošské přátele, se začal cítit lépe i ve společnosti jiných lidí – třeba „kluků z bloku“, jak se jim říkalo v kampusu. Jackson je s gustem popsal následovně: „Vyrhelové, co pořád postávali někde na rohu. Kouřili trávu, pili víno, pili pivo, mluvili o hovně. Hodně. To jsme byli my.“

Kluci z bloku si mysleli, že studenti z Morehousu jsou nafoukaní, že mají nos nahoru. Jackson s nimi souhlasil: viděl, jak si jeho spolužáci nejen myslí, že jsou nadřazení zdejšími obyvatelům, ale jak je v tomto přesvědčení utvrzuje vedení školy. „Ignorovali lidi, kteří žili v komunitě – vtrhli do ní a měli pocit, že jsou tu od toho, aby ji řídili.“ Takže když kluci z bloku pozdravili někoho z Morehouse College, často se nedočkali odpovědi. „A to byl důvod k výprasku,“ prozradil Jackson. „Nebo zaháněli studenty zpátky do kampusu. Hlavně proto, že s nimi nemluvili.“

Někdy kluci z bloku studenty z Morehouse College i okrádali, což Jacksonovi nevadilo. „V devadesáti procentech případů měli pravdu v tom, že člověk, kterému něco sebrali, si to mohl dovolit. A byli to lidé s maloměšťáckými názory, kteří prostě takovou lekci potřebovali.“

Jednou se však jejich obětí stal někdo, koho Jackson znal ze školy. Podíval se Jacksonovi do očí, ale než mohl Jackson cokoli říct, kdosi studenta udeřil: kluci z bloku zbavili chlapce jeho cenností a pak všichni utekli. „V důsledku toho jsem skončil na děkanátu,“ řekl Jackson. „Protože mě ten kluk poznal, nahlásil loupež a řekl, že jsem byl s nimi. Dostal jsem několikrát podmínku, protože jsem odmítl identifikovat pachatele,“ dodal.

Jackson se s kluky z bloku stýkal šest měsíců, než zjistili, že chodí na Morehouse College. Všimli si ho na plese, kde se Jackson objevil v oblečení s univerzitními insigniemi. „Slime, ty opravdu chodíš na vysokou?“ zeptal se jeden z nich nechápavě. Jackson se přiznal, že ano – a tak v určitém smyslu zlepšil vztahy mezi městem a školou. „Vlastně to změnilo jejich představu o klucích z Morehouse College a už je tak často nemlátili.“

Jackson si našel vlastní způsob, jak se zapojit do vysokoškolského života: začal pracovat pro tým roztleskávačů. Zjistil, že tato činnost má své výhody, například možnost účastnit se konkurzů a výběru roztleskávaček z univerzity Spelman. „Musel jsem cestovat na jiné historicky černošské vysoké školy, stýkal jsem se s basketbalovým a fotbalovým týmem, potkával jsem se s dívkami.“ Při té vzpomínce se zasmál. „O školním duchu to rozhodně nebylo.“

Někteří studenti z prvního ročníku Morehouse College, bylo jich možná osm, vyčnívali: byli o několik let starší, energičtější, hrozivější. Mnozí z nich nosili afro a měli náhrdelníky ze spletených provázků; všichni brali výuku vážněji než průměrní prváci. Byli to veteráni z Vietnamu, kteří chodili na vysokou školu na základě zákona o návratu vojáků do pracovního a civilního života. Jednou v noci Jackson a jeho kamarádi zůstali dlouho vzhůru, popíjeli a chovali se hlučně, čímž naštvávali některé z veteránů, kteří se snažili učit.

Veteráni za nimi pozdě v noci přišli a začali je poučovat: „Musíte se učit, dávat pozor a brát to vážně! Vždyť zuří válka. Právě jsme se z ní vrátili.“

„Jaká podělaná válka?“

„Ve Vietnamu.“

„Kde to je?“

„Dojdu pro mapu.“

„Na téhle mapě žádný Vietnam není!“

„Tady, Indočína. To je Vietnam. Jsme tam ve válce.

Umírají tam moji přátelé – a budou tam umírat vaši příbuzní.“

Netrvalo dlouho a tato předpověď se naplnila. Jeden z Jacksonových bratranců z Georgie – trávili spolu každé léto, běhali po prašných cestách a dělali lumpárny – vstoupil do armády ve stejné době, kdy šel Jackson na vysokou školu. „O měsíc a půl později bratrance ve Vietnamu zabili,“ svěřil se Jackson. „To mi otevřelo oči.“

Čím více o Vietnamu Jackson četl, tím více se jeho protiválečné přesvědčení prohlubovalo. Dával si pozor, aby měl dostatečně dobré známky, a mohl tak zůstat ve škole – ale všechno ostatní v jeho životě bylo na pováženou. Pro mnoho lidí je vysoká škola založena na identitě stejně jako na studiu: daleko od domova máte svobodu experimentovat s tím, jak se prezentujete světu, a zjistit, jakým typem člověka chcete být v dospělosti. Jackson byl odjakživa komplikovaný člověk, který v sobě měl celou plejádu osobností a žil v domě, kde na něj dohlíželi čtyři dospělí. Teď zjišťoval, že může být úplně jiným člověkem, nebo dokonce celou řadou různých lidí: od kluka z bloku přes roztleskávače až po protiválečného demonstranta. (Také zjistil, že díky rozmanitým společenským kruhům má přístup k širšímu okruhu žen: „Tak jako má každý sport svou vlastní skupinu fanynek, mají své vlastní fanyšky i tyto kruhy.“)

Změnil si obor na architekturu a také změnil způsob oblékání – upustil od tvrdového šatníku. „Stal jsem se hipíkem. Zvonové džíny s nášivkami, kožené vesty s trásněmi, barevná trička, batika a všechny tyhle věci.“

Ve znamení doby chodil na hodiny angličtiny k profesorovi, který během diskuse o knize Kena Keseyho *Vyhoďte ho z kola ven* povzbuzoval studenty k užívání halucinogenů: „Máte skvělé nápady, možná byste měli zkusit tohle.“

Povzbuzovat Jacksona potřeba nebylo. Během vysokoškolských let bral všechny drogy, které mu přišly pod ruku, včetně LSD, trávy, a v období, kdy nic jiného nebylo k dispozici, zkusil i heroin: „Mysleli jsme si, že vláda stáhla z ulic všechnu marihuanu. Prostě žádná nebyla. LSD bylo velmi málo. Jediné, co se dalo sehnat, a navíc ve velkém množství, byl heroin.“ Jackson a jeho kamarádi ho chvíli šňupali a pak si řekli, že by si ho mohli rovnou píchat. „Bral jsem to o víkendech. Nechtěl jsem pravidelně. Chápal jsem, jak je to nebezpečné,“ řekl Jackson.

Chápání rizik mu ale nezabránilo v tom, aby se heroinem předávkoval. Jackson prožil mimotělní zážitek, kdy viděl, jak mu přátelé zachraňují život: „Jako bych se vznášel nad místností. Podíval jsem se dolů

a vidím sám sebe. Někdo mi buší do hrudníku a někdo další se mě snaží držet, chodí se mnou a já se na to všechno dívám. Je to zkurvenej pocit.“ Ale zjevně ne tak zkurvenej, aby ho to hned přestalo bavit: Jackson měl ještě dva prožitky blízké smrti, než se zapřísáhl, že se už heroinu nedotkne. „Třetí předávkování pro mě bylo tečkou za heroinem. Nechtěl jsem umřít na drogách a viděl jsem to u jiných. Byl jsem dost chytrý na to, abych to rozpoznal a přestal.“

„O tom, že je něco historickou událostí, nepřemýšlíte v okamžiku, kdy se to děje,“ poznamenal Jackson. A už vůbec si nemyslíte, že je to historická událost, když se díváte na film *John Goldfarb, Please Come Home!*, což je satira o studené válce s Peterem Ustinovem v hlavní roli, která končí tím, že Shirley MacLaineová dá vítězný touchdown fotbalovému týmu Notre Dame. Ale ve čtvrtek večer 4. dubna 1968, v jarním semestru druhého ročníku, byl Jackson právě na filmovém večeru v kampusu, kde sledoval snímek, který podle svého soudu považoval za „jeden z nejhorších filmů, jaké kdy byly natočeny“.

Jackson věděl, že dr. Martin Luther King jr. byl v Memphisu postřelen a odvezen do nemocnice. Zprávu mu sdělila pokladní v obchodě s alkoholem, když si tam koupil litr piva, aby měl během filmu co pít. Nečekal však, že kvůli tomu bude přerušeno promítání. Někdo přišel do kina, aby oznámil: „Dr. King je mrtvý. Musíme něco udělat.“ Všichni se vyhrnuli ven, tlačili se v ulicích a snažili se pochopit smysl událostí, které nedávaly smysl. Jackson se cítil jako v mlze. Když se podíval na své spolužáky, viděl, že mnozí z nich vypadají stejně otupěle jako on. „A pak někdo samozřejmě prohodil cihlu výlohou nějakého obchodu a já tam stál a říkal si: ‚Tohle bychom dělat neměli.‘“ Když se Jackson vrátil na kolej, aby zkontroloval svého spolubydlícího, ten už tam nebyl: „Byl už někde na ulici s celou řadou dalších lidí, demoloval věci a vypaloval naši čtvrtě.“

King byl v Memphisu, protože přijel podpořit stávkující pracovníky městských technických služeb. O několik dní později Robert Culp a Bill Cosby zaplatili letenku všem studentům z univerzit Morehouse a Spelman, kteří se chtěli vydat do Memphisu na pochod se stávkujícími, aby Kingovy aktivity neskončily jeho smrtí (Culp a Cosby byli hvězdami tehdy aktuálního televizního pořadu *I Spy*, dobrodružného seriálu o tajných agentech, který byl přelomový díky hercům různých ras v hlavních rolích). Jackson přiletěl do Memphisu se skupinou dalších studentů. „Všichni jsme si mysleli, že se to tam nejspíš semele, i když

tam dohlížela Národní garda," vzpomíná Jackson. „Culp a Cosby se nám snažili dát instrukce, jak se máme chovat a naplňovat Kingův sen o nenásilí.“ Pochod nakonec proběhl v poklidu; studenti ještě téže noci odletěli zpět. „Byli jsme rádi, že jsme dokázali dělat i něco jiného než jen pálit, rabovat a ničit vlastní čtvrť.“

Kingův pohřeb se konal následující den ráno, tedy v úterý 9. dubna. Po soukromé bohoslužbě v baptistickém kostele Ebenezer, kde King působil jako hlavní pastor, bylo jeho tělo převezeno na valníku taženém dvěma mezky na univerzitu Morehouse College. Průvod sledovalo více než sto tisíc lidí. Škola potřebovala dobrovolníky, kteří by pomáhali lidem orientovat se v areálu školy, a tak si Jackson vzal oblek a chopil se role průvodce. Samotný pohřeb byl záplavou zdrcujícího smutku, ačkoli na Jacksona zapůsobila gospelová zpěvačka Mahalia Jacksonová, která zazpívala Kingovu oblíbenou píseň „Precious Lord, Take My Hand“.

Jackson řekl: „Ten atentát mě sice rozzuřil, ale nešokoval mě. Věděl jsem, že změna bude vyžadovat něco jiného: ne protesty, ne pokojné soužití.“ Rodina Jacksonovu sílící militantnost chápala – jen se obávala, že se Jackson při jejím vyjadřování nechá zabít. Při jedné návštěvě doma v Chattanooze seděl Jackson na verandě svého domu na adrese Lookout Street 310½, když k němu přišel běloch: jistý pan Venable. „Už od mého dětství babička kupovala všechny ty pitomé životní pojistky a pojistky na pohřeb. A tenhle pojišťovák, pan Venable, každý týden chodil vybírat své poplatky.“

Venable přišel k domu a řekl: „Ahoj, Same, je Pearl doma?“ Jenže tentokrát se v Jacksonovi něco zlomilo. Řekl to, co jako dítě nikdy nedokázal vyjádřit, když opakovaně vídával, jak se mladí bílí úředníci povyšují nad jeho dědečka.

„Ty hajzle, proč říkáš mé babičce, ženě třikrát starší než ty, Pearl?“ chtěl vědět Jackson. Nadával a řval tak nahlas, že vzteky začal skoro drmolit. Když ten povyk zaslechla babička, vyšla na verandu a popadla ho za vlasy.

„Co to s tebou sakra je?“ zeptala se.

Jackson záchvatu vzteku nelitoval: z jeho pohledu to bylo poprvé, co Venable musel zvážít, jestli náhodou neudělal chybu. Venable se omluvil, ale když odešel, Pearl svému vnukovi pořádně vyčínila. „Pořád si myslela, že Venable někomu zavolá a nechá mě pověsit.“

„ZÁKLADY VEŘEJNÉHO VYSTUPOVÁNÍ. Kurz základů přípravy projevu a řečnictví,“ uvádělo se v *Bulletinu Morehouse College*. Po návratu do

školy si Jackson, který stále občas bojoval s koktáním, myslel, že by mu kurz veřejného vystupování mohl s jeho problémem pomoci. A skutečně pomohl, ačkoli ne tolik jako Jacksonovo překvapivé zjištění: koktání se téměř vždy dokázal vyhnout, když použil slovo „motherfucker“.

Ještě důležitější než kurz samotný byla nabídka od profesora, který jej vedl: inscenace *Krejcarové opery* (divadelní hra Bertolta Brechta a Kurta Weilla proslavená jarmareční písní „Mackie Messer“), na níž se podílely univerzity Morehouse College a Spelman College, potřebovala více herců. Každý účastník kurzu, který se k hercům přidal, měl dostat zápočet navíc. Jackson sice neuměl zpívat, ale ukázalo se následující: „Umím hrát, jako bych zpívat uměl.“ Obsadili ho do vedlejší role Ready-Moneyho Matta. Jakmile Jackson vstoupil do divadla, cosi se v něm zlomilo: věděl, že našel místo, kde měl být od samého počátku. Tento pocit sounáležitosti pravděpodobně ovlivnilo i to, že jeho první zkouška byla zároveň focením pro inscenaci, takže přítomné herečky na sobě měly korzety a podvazkové pásy. Vzhledem k tomu, že šest z devíti obsazených mužů byli gayové, netrvalo Jacksonovi dlouho, aby si uvědomil, jak se tím jeho šance u spoře oděných žen zvýšily. A brzy se dostavil úplně nový pocit vzrušení: „Na premiéře vám tleskají. Je to něco jako nával endorfinů. Prostě wow!“

Nikdo by nevěřil, že *Krejcarová opera* je divadelním debutem světového hereckého talentu – dokonce ani sám Jackson. „Byl jsem hrozný;“ přiznal. Byl si vědom opovržení, které vzbuzoval u vysokoškolských studentek, jež tvořily jádro divadelního programu Spelman College (Morehouse College neměla vlastní divadelní katedru – studenti této školy, kteří chtěli studovat herectví, museli přes ulici právě do Spelmanu). Jedna z těchto studentek prý při pohledu na zkoušejícího Jacksona nejprve reagovala slovy: „Co dělá na jevišti roztleskávač?“ Připustila však, že měl i své přednosti: „Velmi mu to slušelo.“ Ta studentka se jmenovala LaTanya Richardsonová a Jackson si jí všiml také: poprvé to bylo v bouřlivém týdnu po atentátu na Kinga, když oba letěli stejným letadlem do Memphisu a mířili na pochod s pracovníky technických služeb. Richardsonové připadalo, že Jackson vypadá přesně jako Linc Hayes, postava, kterou hrál Clarence Williams III. v televizním seriálu *The Mod Squad*: „Měl takové obrovské afro, malé kulaté sluneční brýle a dlouhé kotlety.“

Jackson podotkl, že si některé prvky tohoto módního stylu nikdy neosvojil: byl například příliš vysoký na to, aby nosil boty na podpatku. „A nenosil jsem žádné medailonky,“ zdůraznil. „Ty byly hrozně kýchovité.“